

Parttalan szex a könyvtárban?

Kövendi Dénes

Mielőtt *Eszenyi Miklós* írásával kapcsolatos aggályaimat kifejténém, hadd mentegetőzzem: nem tartom magam különösebben prűdnek. Az Eötvös Kollégiumban nevelkedtem (még a kezdő háborús évek „békebeli” Kollégiumában); ott nemcsak a trágárság tartozott hozzá a mindennapi nyelvhasználathoz, hanem a valamilyen dalra húzott pajzán versezetek közös éneklése is a fürdőteremben és egyéb rituális alkalmakkor. Az én időmben épp az ilyen versezetek latinra fordítása jött divatba, s magam is lefordítottam az E.M. által említett *Lőwy Árpád* Kis magyar etnográfijából jó néhány strófát. (S ezt ma se szégyellem, legföljebb azt, hogy strófaim nem váltak olyan népszerűvé, mint mások népdalfordításai, tehát nem voltak elég ötletesek és eredetiek – márpedig malackodni csak szellemesen érdemes.) Mindez szervesen hozzátartozott egy olyan közösség szubkultúrájához, amelyben húszéves fiatal emberek élnek összezárva, napi 12-16 óras intenzív szellemi munka önfegyelmében. – De mindez a mi *belső* ügyünk volt; a nyilvános kollégiumi kabarékon nyoma sem volt a házi ritusok malackodásainak. S ennek megfelelően teljesen *szóbeli* szubkultúra volt; *Lőwy Árpád* költeményei (elválva valahai nyomtatott kiadásuktól) s a többi szövegek is szájhagyományként szálltak nemzedékről nemzedékre. Talán ezért nem tudom máig sem megszokni az idevágó szókinccs *nyilvános* szóbeli (pl. villamoson) vagy épp *nyomtatásban* való használatát.

E.M. írásában sok minden egybemosódik. Újszerű elgondolások esetében ez nem is meglepő; de nagyon kívánatos volna némi tisztázás az irányban, hogy a szex- és pornódokumentumok anyagából a) mire van szükség, b) milyen könyvtárban, c) milyen célra, d) milyen közönségnek. Járatlan lévén a vizuális szexinformáció világában, az alábbiakban az irodalom felől javaslok bizonyos distinkciókat.

1. *Tudományos irodalom, ismeretterjesztés és propaganda.* – E három műfaj között sehol sem tesz különbséget. „Siralmas”-nak ítéli könyvtáraink helyzetét, mert fehér folt bennük a szex- és pornóirodalom, a „majdnem katasztrofális” helyzet illusztrációjaként viszont azt az egyetlen konkrét példát hozza fel, hogy egy szexológiai (feltehetően tudományos igényű) munkát csak külföldről szerezhetett be, könyvtárközi kölcsönzéssel. (NB. Van-e olyan „bevett” tudományág, amelynek magyar képviselői nem kényszerülnek ilyesmire?) Készülő bibliográfiájuk-filmográfiájuk

azután ismét *általánosságban* a „szex- és pomó-könyvek, folyóiratok, filmek” anyagát tárja fel.

2. *Irodalom és álirodalom.* – „Ha *Petronius...* vagy... *Esterházy Péter* neve helyett az szerepelne a könyvön szerzőként, hogy Kis Pál, rögtön rá-sütnék a könyvre, hogy ez bizony a legvadabb pornó” – írja E.M. Az a gyanúm, ő se gondolja komolyan, hogy az irodalmat nem lehet megkülönböztetni az álirodalomtól. Az a Csecsotka Rózsi nevű pesti hölgy például, aki Rosy Sheshotka néven amerikai bájgúnárok és szexbombák szerelméről gyárt regényeket, a cselekmény csúcspontján sose mulasztja el annak közlését, hogy John „körkörös mozgást végzett Mary testében” nemiszervével. (Az idézet hiteles, csak a szerző nevének eszközöltem további módosításokat.) El tudja képzelni E.M., hogy Esterházy egyszer is leír ilyen esetlen mondatot, nemhogy három regényében újra meg újra? Madarat tolláról, írói és álírói szintén.

3. *Irodalom, „merész témák”, célirodalom.* – Ne maradjunk a fenti példánál, a legprimitívebb szenzációhajhászásnál. Valóban gyakran tévesztik viszont össze az értékes irodalommal a merész, újszerű témákat megpendítő írásműveket. Csakhogy, ne feledjük, *nem a téma* teszi az irodalmat. Ha pl. a magyar költészetben a szerelem testi voltának előtérbe állítása (mint újszerű téma) forradalmat jelentett volna, akkor nem *Ady*, hanem *Szilágyi Géza* nevéhez fűznénk a századelő irodalmi forradalmát. Ez a derék poéta 1896-ban tette közzé első kötetét, s ekkori és ezutáni verselben már bőségesen szerepelnek olyan témák, motívumok, sőt szavak, amelyeket *Ady* sajátosságaiként ismerünk. Az őszinteség és a verstechnika sem hiányzott *Szilágyi* írásaiból, csak épp az a rejtélyes valami, ami a versnek jelentőséget ad – ezért tűnt el az irodalomtörténeti tudat legmélyebb bugyraiban. – A téma senkit sem tesz költővé, íróvá; ezért gyanús mindenféle „célirodalom”, alkalmazott irodalom, amely a témájával akar érvényesülni. Ez persze nemcsak az erotikus irodalomra (vagy a szocreál termelési, politikai alkotásaira) érvényes; a polgár lelkesítésére szánt hazafias vagy vallásos „irodalom” ugyanúgy kompromittálja az igazi hazafias vagy vallásos érzést (s a belőle fakadó műveket), ahogyan a polgár pukkasztására vagy csiklandozására szánt erotikus irodalom veszi el az igazi erotika ízét (amint ez E.M. is írja, *Lányi Andrást* egyetértőleg idézve).

4. *Kutatási téma és fogyasztási cikk.* – Hulladékhasznosítás nemcsak az anyagi termelés terén létezik. Nekem is volt alkalmam hivatalból turkálni az aluljáró-irodalom kukájában (ennek erotikus részhalmozát természetesen nem azonosítom az erotikus irodalom egészével), s nem találtam haszontalan foglalkozásnak. Irodalomtudományi szempontból: a nem-irodalom szembeötlő jellegzetességei kontrasztként jobban kiemelik az irodalom fogalmi jegyeit, segítik annak tisztázását, hogy mi is hát az irodalom. Szociológiai tanulságokat is kínál pl. az a tény, hogy míg a „hagyományos” irodalom anatómiai érdeklődése csak a hölgyek keblére terjedt ki (azt méltatta mind a szemérmes, mind a szókimondó poéta, ki-ki a maga módján), addig az aluljáró-irodalom művelői már előszeretettel áradoznak a férfiak domború, izmos, napbamított stb. melléről is, sőt nemiszervüktől sem sajnálnak néhány elismerő szót. Aki akarja, elemezheti, hogy ez most csak a nőolvasók gyönyörködtetésére szolgáló üzleti fogás, vagy mélyebb elvi alapokon nyugszik, azt dokumentálván az egyenjogúság szellemében, hogy a férfi ugyanúgy tekinthető szexuális *objektumnak*, mint a nő. Bizonyára más elméleti tanulságokkal is szolgálhat ennek az anyagnak a feldolgozása, kivált a pszichológia számára. – „Direkt” fogyasztásra azonban ugyanúgy nem ajánlanám, mint ahogy abnormisan éhesnek kellene lennem ahhoz, hogy ételmaradékot keresgéljek a kukában. (Ne essék félreértés: ezúttal sem a témájuk miatt minősítem hulladéknak ezeket az alkotásokat; egy ún. irodalmi alkotást a témája tehet nyálcsurgató padaiatti olvasmánnyá vagy iskolai ünnepélyek obligát műsorszámává – csak irodalomná nem.)

5. *A pornográfia haszna (?)*. – Az E.M. által idézett pszichológus szerint a pornográfia csökkenti a szexuális bűnözést, nincsenek társadalmilag káros hatásai. Ehhez nem értek, ellentmondani nem merek. Egy analóg jelenség azonban gondolkodóba ejt. A gyermekpszichológia nemcsak azt állapítja meg, hogy a gyermeknek életszükséglete a mese, hanem azt is tanítja, hogy a meséknek még a rémségeitől se kell féltetni a gyereket; hiszen ha azt hallja vagy olvassa, hogy a gonosz mostohát végül szöges hordóba fenekelve legurították a hegyről, ezzel „semleges közegben” kiéli, feloldja agresszív hajlamait. Igen ám, csakhogy a mese költői (esetleg századokon át csiszolódott) formában, áttételesen, jelképesen mutatja be a maga rémségeit – a mai gyerek

viszont a tévé elé szögezve egyszerre több érzékszervével, „direktben” kapja (még ha csak a gyermekmúsorokra gondolok is) az erőszakot, a csodafegyverekkel könnyedén és sorozatban elkövetett gyilkosságokat. S ettől a jelek szerint egyáltalán nem oldódnak agresszivitási görcsei; egyre gyakrabban olvashatunk olyan gyilkosságokról, amelyeket gyerekek követnek el „csak úgy”, üres idejük eltöltéseként, a személyiségük részévé ivódott gyilkossági jelenetek hatására. S ez a példakövető reakció talán nemcsak a gyerekekre érvényes, és nemcsak az erőszak, hanem a szexuális aberráció folytonos sugalmazására is.

6. *Pornó és haladás.* – „A szex- és pornókiadványok beszerzése... terén is haladó szelleműnek kell lenni” – írja E.M. Könnyen elképzelhető, hogy fokozatosan ezek a kiadványok is „begyűrűznek” könyvtárainkba, de ez miért haladás? Miért akasztunk mindig világnézeti fügefalevelet a pucérkodásra? – ahogy a 70-es években „a rothadó kapitalizmus züllöttségének” illusztrálása címen közölt a sajtó ilyen képeket, most haladó voltak dokumentálják velük a könyvtárak? – Nem minden esetben elmaradottságunkat jelzi, ha nálunk (még) nem általános valami, ami Nyugaton (már) az – pl. a szervezett bűnözés. Amint az sem mindig fejlettségünk jele, ha valamiben megelőzük a Nyugatot; a válaszok tömeges volta (hogy a szexuális viselkedés terén maradjunk) kétségtelenül „modern” jelenség, de az Európai Közösségbe való felvételünk mellett még sose érveltünk azzal, hogy lám, mi a válaszok terén évtizedek óta tartjuk dobogós helyünket a világon, jócskán megelőzve bármelyik európai országot.

7. *Erkölcsmesítés vagy embertisztelet?* – „Nem a könyvtáros feladata az erkölcsök javítása”. Nem. De amennyiben magával egyenlő értékű embernek tekinti az olvasót, akkor tartja magát ahhoz a gyermekigazsághoz, hogy „amit nem kívánsz magadnak, ne tedd az embertársadnak”: nem propagál neki olyasmit, amit gusztusosnak, butítóknak tart. – Tilalommal természetesen nem lehet védekezni semmiféle irodalmi, „művészi” vagy egyéb negatívum ellen, a tiltott, eldugott terméknek eleve nő a vonzereje. Az értéktelennek csak az érték lehet az ellenszere; ezért jó, ha érték és szemét között el tud igazodni nemcsak a könyvtáros, hanem az olvasó is. S ebben az eligazodásban a könyvtáros is segíthetné az olvasót, mint ahogy eleve segíthetné már az iskola és a tömegkommunikáció is. Amíg azonban az iskola ízlésnevelő hatása gyöngé, a

tömegkommunikációé pedig inkább negatív, addig számolnunk kell a meghökkentően igénytelen igényekkel – de legalább ne örüljünk nekik és ne tekintsük haladónak a kielégítésüket. – S azt se feledjük, a könyvtárosnak is vannak emberi jogai; ha nem muszáj, őt se kényszerítsük olyan dokumentumok kezelésére, amelyektől felfordul a gyomra.

8. *A könyvtár a szolgáltató szférában.* – Kétségtelenül „egyre inkább” oda tartozik, ez valóban haladás; csak az a kérdés, milyen konzekvenciákat vonunk le ebből a tényből. Egyetértek E.M. kijelentésével: a szex- és pornókiadványok szolgáltatása „még nem jelenti azt, hogy a piros lámpát ki kell akasztani az ajtó fölé”. Nem, hiszen a könyvtár nem *materiális* értékeket szolgáltat (akár üzleti, akár szexinformációról van szó), csak a rájuk vonatkozó információkat – ellentétben a nyilvánosházzal, amely ugyebár *materiális* szolgáltatásokat nyújt. A szexuális *információk* szolgáltatása terén viszont kínálkozik egy még kiaknázatlan lehetőség, amely az E.M. által említett szolgáltatások tarka palettájáról is hiányzik: peep-show létesítése a könyvtárban. Ez alighanem igen hatékony vizuális szolgáltatás, s a Nagykörút ilyen cégtábláinak szaporodásából ítélve komoly érdeklődésre is számíthat, új használati rétegeket vonzhat a könyvtárba. (Hogy ezt munkaidőben vagy másodállásban végzik a könyvtárosok, esetleg külső munkatársak bevonásával szervezik meg, az már részletkérdés.)

9. *Személyes és szakmai érdeklődés.* – Persze, nincs külön „a könyvtáros” és „az olvasó”; korunk gyermekei vagyunk mindnyájan. Egy igen kiváló néhai kollégánk úgy 20 éve jelentős pornókép-gyűjteménnyel dicsekedhetett; ezt persze nem könyvtárosként, hanem ingyenként hozta össze, propagálására nem gondolt (s nemcsak az akkori hivatalos korlátok miatt nem). – E.M. bibliográfiai tevékenységében viszont a személyes érdeklődés szerencsésen találkozott a szakmaival; elvégre ha egyszer vannak dokumentumok, akkor számbavételükre is szükség van. A téma „tudományos jelentőségét” (amelyet főntebb magam is elismertem), a „szakemberképzésben játszott szerepét” azonban mintha eltűlné. Az érdeklődés felkeltésének ilyen buzgalma már átcsap a tudományos feldolgozás területéről a propagandáéra. Aminthogy a bibliográfus – ha nem megrendelésre, hanem saját kezdeményezésére dolgozik – mindig olyan témát választ, amelyet közhasznúnak érez, amely-

re fel akarja hívni a figyelmet. E.M. cikkének egész pátosza is arra vall, hogy itt – függetlenül a feltárás teljességétől – nem pőre bibliográfiai számbavételről, hanem *ajánló* bibliográfiáról van szó, s ennek a célszerűsége már vitatható. Ráadásul olyan intézmény könyvtárosainak munka-

közössége szerkeszti, amely intézmény eredetileg – legalábbis részben – *pedagógusképzésre* létesült; ha épp ők büszkélkednek azzal, hogy „különös teret szentelünk a homoszexualitás és a leszbikus szerelem kérdésének” – az már a fekete humor határát súrolja.

HÓFEHÉRKE – CSAK 10 ÉVEN FELÜLIEKNEK! – Jacksonville-ben (USA) több szülő panaszkodott, hogy Hófehérke és a hét törpe meséje „a különféle gyilkossági formák bestiálisan realista ábrázolásával” brutalitásra csábítja a gyermekolvasókat; egy hétéves fiúnak a Hófehérke olvasása olyan „súlyos lelki sérüléseket” okozott, hogy pszichiátriai kezelésre szorult. A városi oktatási osztály utasította az iskolai könyvtárakat, hogy 10 éven aluliaknak csak külön szülői engedéllyel adják ki a Grimm-meséket.

(DBI-Pressespiegel, 1993. ápr.)

JOBBI KÖNYVTÁRBÓL KÉPET IS LEHET LOPNI! A berlini Városi Könyvtárból le- és elemelték Stieler híres Goethe-portróját, amely 1828-ban készült, s 100 000 márkára becsülik az értékét.

(DBI-Pressespiegel, 1993. június)

KÖNYVTÁRKÖZI KÖLCSÖNZÉS HELYETT – UTAZZON A HELYSZÍNRE! – A frankfurti Városi és Egyetemi Könyvtárban egy egyetemi hallgató a márciusban leadandó diplomamunkájához január elején adott be könyvtárközi kölcsönzési kérést egy könyvre – májusban értesítették, hogy a könyv Kassalból megérkezett. Az igazgató szerint a könyvtárközi kölcsönzés normális átfutása 4-6 hét, viszont a könyvtár személyzete (költségvetési keret híján) nem elegendő, így ilyen rendkívüli késések is előfordulhatnak. Gyorsabb, bár drágább a fénymásolat rendelése. S végső esetben azt ajánlhatja, hogy az igénylő – miután megállapították a könyv lelőhelyét s telefonon külön azt is tisztázták, hogy pillanatnyilag a helyén van, nem kölcsönözte ki más – utazzon a helyszínre, ott olvassa el a fontos forrásmunkát.

(DPI-Pressespiegel, 1993. június)